

SOCIAL-DEMOCRAȚIA SUEDEZĂ

IRINA MIHAELA STOICA

Abstract: *The study approaches the Swedish model of social democracy as a type of "market economy with a human face", founded on the social state and on the social policies as definitory elements. The model is interpreted both with an interest for the historical development and for the political and national specificities.*

Keywords: *the Swedish model, welfare state, the Swedish Social-Democratic Party.*

„Sarcina social-democrației este să găsească un plan pentru viitor și să participe la planificarea viitorului, nu pentru o minoritate ci pentru majoritate.”

Semicentenarul regional european sub egida
Internaționalei Socialiste Simon Peres — Berlin 17-18.06.1998.

Cunoscuta publicație britanică *Newsweek* califică la începutul anilor '90 modelul suedez de social-democrație drept un mod de „economie de piață cu față umană”, unde statul social și politica socială sunt elemente definitorii.

În preocupările social-democratice de astăzi, statul social reprezintă un sistem complex de măsuri ce se referă la politicile fiscale și la formule de „asigurări sociale” sau la multe prevederi sociale de natură economică, având consecințe pozitive asupra „statutului” social al cetățenilor în sensul redistribuirii veniturilor generale ale societății.

Se poate afirma că obiectivul fundamental al principalelor partide socialiste și social-democrate europene este acela de a-i reda „Statului Social” acea funcție de instrument de prevenire și corecție a racilelor sociale create de piață și de o dezvoltare economică necontrolată. Social-democrația are o prezență importantă în țări precum Austria, Marea Britanie, Finlanda, Suedia, Norvegia.

După anii '40 Marea Britanie pune bazele primului stat al bunăstării, *Welfare state*, fundamentat pe contribuțiile lui J. M. Keynes și ale lordului William Beveridge, nume remarcabile asociate statului social postbelic. Keynes, în lucrarea publicată în 1936 *Teoria generală a folosirii mâinii de lucru, a dobânzii și a banilor* (*The General Theory of Employment, Interest and Money*), propune strategia de autocontrol al capitalismului¹. Gloria „statului social” a atins punctul maxim

¹ Sven Otto, Littorin, *Suedia — Creșterea și declinul statului bunăstării sociale*, Editura STAFF, 1994, p. 60.

după al doilea război mondial, în anii '60-'70, când „bunăstarea“ și statul capabil să o realizeze erau teoretizate masiv în toate mediile și spațiile sociale.

Unele forțe politice s-au identificat cu un asemenea complex de măsuri și procese reformatoare, având ca scop ameliorarea și îmbunătățirea vieții zilnice a cetățenilor țării respective. De aceea se poate stabili un raport sau o relație de interdependență într-un stat social și, îndeosebi, partidele socialiste și social-democratice din Europa și din alte părți ale lumii.

În Suedia, acest fenomen cu o tradiție puternică a cunoscut o evoluție care s-a numit „modelul sau succesul suedez“. În această construcție politică, principala forță a țării rămâne Partidul Social-Democrat, care, singur sau în colaborare cu alte forțe politice, a reușit să imprime pe întreg parcursul istoriei moderne o notă distinctă în raport cu alte entități la nivel mondial².

Partidul Social-Democrat Suedez (SAP) apare pe scena politică a țării în 1889 ca aripă politică a mișcării muncitorești socialiste. La început modelul său ideologic era, ca pretutindeni, social-democrația marxistă ce i-a inspirat apariția, mai degrabă decât acela al socialismului utopic franco-britanic. Totuși va adopta o organizare specifică stabilind încă de la început legături cu sindicatele și bisericile rurale³.

Fondatorul său, muncitorul Augustus R. Palm, sublinia în programul partidului: „Noi nu vrem revoluție violentă“. Aceasta explică modul în care s-a realizat „calea nonviolentă“ a socialismului democratic, opusă socialismului de stat practicat în Uniunea Sovietică. Se dorea crearea unei societăți a libertății și egalității în folosul fiecăruia. Atât de puternică era încrederea în idei, încât Alva Myrdal afirma: „În statele scandinave bazate pe bunăstare, violența și brutalitatea vor fi treptat exterminate la fel ca niște boli“⁴.

În 1896 primul reprezentat social-democrat este ales în Parlament, iar după 1914 Partidul Social-Democrat devine cel mai nou partid al Camerei.

Contrar celorlalte partide din perioada respectivă, social-democrații suedeze vor stabili imediat legături strânse și operante cu „ligile“ (sindicatele) moderate și uneori cu bisericile rurale — un aspect particular care i-a asigurat acestui partid o largă simpatie în rândul populației de la sate. În acea perioadă, spre deosebire de Germania unde exista o legislație antisocialistă, puterea din Suedia a încercat să contribuie la atenuarea radicalismului existent în mișcarea muncitorească, folosind mijloace adecvate situațiilor.

Era vremea în care sistemul de partide din Suedia devenise unul dintre cele mai stabile din Occident. Începând cu anul 1921, când au avut loc în Suedia primele alegeri în Parlament (*Riksdag*) pe baza sufragiului universal, aveau să se remarce și să se manifeste în mod efectiv cinci partide: agrarienii, liberalii, conservatorii, comuniștii și social-democrații; mai târziu, în 1988, apare partidul ecologist cunoscut sub numele de „verzii“.

Criza economică mondială din anii 1929-1930 imprimă o nouă dimensiune Partidului Social-Democrat suedez. Ernst Wigforss, teoreticianul partidului,

² Vezi P. Pierson, *Dismantling the Welfare State*, Cambridge University Press, 1994, pp. 11-12.

³ Anderson, Ingvar, *Brève Histoire Suedic Institute Suedois*, 1985, Stockholm, p. 53.

⁴ Anderson, Ingvar, *op. cit.*, p. 55.

aprecia: „Sarcina și responsabilitatea social-democrației este elaborarea de soluții pentru toate problemele care se pun“, subliniindu-se cu precădere necesitatea încadrării depline.

Perioada 1932-1976 este dominată de Partidul Social-Democrat suedez (SAP), cu excepția anilor 1951-1957, când asistăm la o guvernare agrariană. Sub Per Albin Hansson (1932-1946), Tage Erlander (1946-1969) și Olof Palme (1969-1976) se conturează modelul suedez de economie de piață cu punerea în practică a reformelor sociale. Este perioada în care se trasează liniile generale ale programului social-democrat. Imediat după criza economică din anii 1929-1930 este pus în circulație conceptul de *folkhem* (cămin sau casa poporului). Politica de *folkhem* acceptă capitalismul ca sistem de producție sub rezerva ca repartitia bunurilor să se facă pe baza deciziilor politice și, de aceea, apare ca promotoare a statului bunăstării (*welfare state*).

Vastele programe de reformă precum și căile de finanțare a acestora — planificate cu grijă — asigură și astăzi transparența și reflectă relația dintre social-democrația europeană și statul social. Niciun partid nu este dependent în mod servil de scheme, arhetipuri, mai ales când se pune problema traducerii în societatea bunăstării a teoriilor lui Adam Smith, J. S. Mill sau Karl Marx, între alții⁵. Dar chiar și în zilele noastre, o linie de demarcație netă separă „socialiștii“ de nesocialiști, așa încât pozițiile pe care ei le adoptă asupra raportului între economie și democrație se deosebesc. În viziunea ideologică a Partidului Social-Democrat, de exemplu, exigența democrației economice se impune cu aceeași evidență ca democrația politică. Social-democrația suedeză se opune oricărei forme de putere legate de forma de proprietate și oricărei tentative de a concentra puterea în mâinile câtorva. Producția și repartitia rezultatelor producției trebuie să fie controlate în mod democratic. Orice cetățean trebuie să fie egal în fața sarcinii de a gira și crește resursele productive ale societății.

În anii '30 social-democrații suedeze au început să-și clarifice ideile despre societatea viitoare și au introdus reforme precum sistemul de asigurări sociale pentru șomaj (1934), legea privind pensiile pentru vârstă înaintată (1935). Au apărut în multe domenii sociale organizații naționale fondate pe interesele unor grupuri particulare. SAP (Partidul Social-Democrat) și LO (confederația sindicatului) datau de la începutul secolului, în 1923 se înființează Organizația Națională a Populației Rurale, în 1937 a luat ființă Organizația Centrală Suedeză a Angajaților și Salariaților (TLO). Tratatul Saltsjöbaden din 1938 semnifică intrarea în rigoare a relațiilor de pe piața forței de muncă; din acel moment, relațiile dintre cele două părți sunt reglementate de un tratat principal care includea reglementări privind procedurile de negociere, preavizare și concediere.

Remarcabil ca eveniment, în sensul că guvernul și parlamentul au decis să lase părților de pe piața muncii să realizeze o înțelegere avantajoasă pentru societate, acest tratat a rămas în vigoare până în 1977, când a fost înlocuit cu Actul asupra participării angajaților la luarea deciziilor (MBL). Consensul a prevalat în folosul ambelor părți și a asigurat un teren fertil pentru creșterea modelului suedez.

⁵ Nicholas, Barr, *The Economics of the Welfare State*, Stanford, Stanford University Press, 1998, p. 8.

Conceptul de *folkhem* (cămin sau casa poporului) suedez este unul din vastele programe de reformă care își găsește susținerea în preocuparea tinerilor intelectuali suedezi pentru soluționarea problemelor acute ale țării. Lucrarea soților Myrdal *Criza în problema populației*, publicată în 1934 pe un fond al precondițiilor existente în Suedia — o masivă emigrație — la care s-au adăugat conceptul primului-ministru, Per-Albin Hansson, despre așa-numita „casă a poporului“, a asigurat baza ideologică a reformelor⁶.

Tentativa primului-ministru Hansson de a traduce în practica politică ceea ce s-a numit „economia keynesiana“ prin politica *folkhem* a fost considerată atunci ca o deviație a liniei socialiste corecte. În sfârșit, social-democrații aveau să accepte capitalismul ca sistem de producție sub rezerva ca repartitia bunurilor muncii să se facă pe baza deciziilor politice. În cursul anilor '80 aripa stângă a partidului social-democrat și, în special, sindicatele au apărut conceptul de *folkhem*, ceea ce era considerat pretutindeni a fi o politică de redistribuire inadecvată dusă de partidul aflat la putere. Politica *folkhem* este simbolizată de reformele adoptate la sfârșitul războiului și care au dat naștere societății bunăstării (*welfare state*).

Pentru social-democrații suedezi perioada anilor *postbelici* a reprezentat vremea *capitalizării*, deoarece Suedia, reușind să-și păstreze neutralitatea chiar și în timpul Războiului Rece, și-a conservat economia. Industria nu a fost afectată, spre deosebire de celelalte țări europene. Suedia avea la dispoziție sursele necesare pentru finanțarea proiectelor și reformelor propuse încă înainte de război, iar populația nădăjduia să aplice „socialismul funcțional“ și ca proiectul „Casa poporului“ (*folkhem*) să devină viabil. Interesul social-democraților pentru „socialismul funcțional“ a continuat cu implementarea unor reforme importante finanțate din veniturile obținute din impozite și care au asigurat *Boom-ul* Suedez timp de 30 de ani⁷.

Au existat mișcări care s-au fondat pe o ideologie a căminului (*folkhem*). După anii '30 ideea unui cămin a fost preluată și dezvoltată de social-democrați, militanți și intelectuali ca Alva Myrdal și Gunnar Myrdal, Hansson, arhitectul Uno Ardren, care fundamentează relația ce poate exista între „habitat“ (*folkhem*) și politică. Ei vor încerca să raționalizeze „habitatul“ în același timp cu problema politicilor sociale. Aceste mișcări și preocupări se materializează printr-o faimoasă expoziție arhitecturală organizată în 1930 la Stockholm ce a devenit un veritabil manifest funcționalist în arhitectură. Sloganul timpului în Suedia a devenit „construirea unor locuințe familiale cu preț mic. Să construim locuințe cu prețul care ne convine“. În anii '30 social-democrații și-au clarificat ideile despre cum ar trebui să arate societatea viitoare, „casa comună“, și astfel au fost introduse reforme timp de 30 de ani, după obiectivarea proiecțiilor ce aveau ca scop atingerea „bunăstării“⁸.

Tage Erlander (1901-1985), conducătorul partidului, reamintea principii fundamentale ale modelului suedez: „libertate, justiție, egalitate, securitate, coope-

⁶ Tim, Tilton, *The Political Theory of Swedish Social Democracy*, Oxford, Clarendon Press, 1990, p. 126.

⁷ Jason, Coronel, *Foundations, Decline and Future Prospects of the Swedish Welfare Model: From the 1950's to the 1990's and Beyond*, Ottawa de Paul University, 2002, p. 4.

⁸ Tim, Tilton, *op. cit.*, p. 162.

rare și solidaritate, democrație și muncă“ drept adevărate cuvinte cheie și astăzi ale lexicului social-democrației suedeze. Ideologia și politicile PSA (SAP) suedeze au avut o importanță influentă asupra vieții politice din Suedia, deoarece au dominat discuțiile timp de aproape cinci decenii.

În anul 1946 au fost înființate „comitetele de fabrică“, care trebuiau să aibă un cuvânt de spus în privința procesului de producție, iar patronii, la introducerea unei noi tehnologii, erau obligați să-și recicleze vechiul personal fără a-l concedia. Se prevedea și o ridicare economică (concomitentă) a tuturor regiunilor, promovarea femeilor în munci de răspundere și legi de protejare a chiriașilor. În strânsă legătură (colaborare) cu Confederația Sindicaliștilor, Partidul Social-Democrat suedez a militat pentru realizarea unei democrații economice în care să dispară inegalitatea de avere și să se realizeze o distribuire cinstită a veniturilor în așa fel încât toți cetățenii să se bucure de bunăstare.

Printre reformele anilor '50 este de menționat prevederea care se referă la învățământ și la un nou sistem de pensionare ATP (Pensia Generală Suplimentară). Sistemul propus de socialist-democrați a fost supus unui referendum care nu a obținut majoritatea voturilor, dar a fost aprobat în Parlament. Tot în acea perioadă s-au elaborat principiile generale ale gimnaziului, cu scopul de a crea o categorie de școli care să asigure accesul tuturor elevilor la un învățământ de calitate. Învățământul obligatoriu datează din 1842, o reformă a fost adoptată în 1962 pentru crearea școlii de bază (școala generală obligatorie, 7-16 ani), iar reforma din 1971 statua gimnaziul de stat, astfel că peste 90% din copii merg la școală.

La al XXV-lea Congres al PSD suedez (1972), referitor la domeniul economic se arată că intențiile guvernului sunt acelea de a se folosi uriașul fond de pensii pentru promovarea sectorului industrial. De comun acord cu Confederația Sindicală din marile întreprinderi, Partidul Social-Democrat a realizat revizuirea acordului de la Saltjöbaden din '35 prin anularea prevederilor art. 32 din legislația muncii impusă în anul 1938 muncitorilor. În sectorul agricol se asigură fermierii că se vor menține puteri convenabile, stabilite de comun acord cu statul, obiectivul „solidarității socialiste“ incluzând și o viață mai bună pentru țărani⁹.

Pe plan social, Olof Palme a continuat susținerea proiectului lansat de Albin Hansson, „Suedia, cămin al poporului“¹⁰; și a ținut să arate că numai datorită industrializării compatrioții săi au ajuns pe o treaptă de bunăstare la care n-au visat generațiile anterioare și reamintea că deviza social-democraților va rămâne mereu aceeași: „Muncă pentru toți“. De amintit că sub conducerea lui Olof Palme, Suedia a prosperat, dezvoltând o economie puternică ce a evoluat de la proprietatea individuală spre companiile multinaționale (Ikea, Ericsson, Saab) și a menționat valori minime pentru șomaj, inflație, mortalitate infantilă. Se poate afirma că țările scandinave formează cel de-al doilea grup al statelor bunăstării din lume (după SUA), evoluția acelor state către statul modern al bunăstării fiind dominat de guvernări social-democrate.

La începutul secolului al XX-lea, Suedia era considerată o țară lipsită de importanță pentru factorii politici globali concurenți; liberalii și socialiștii au trebuit să se alieze pentru a cimentea stabilitatea democratică. Hjalmar Branning,

⁹ Sven Otto, Littorin, *op. cit.*, p. 27.

¹⁰ Tim, Tilton, *op. cit.*, p. 166.

liderul SAP de la fondarea partidului democrat suedez în 1889 și până la decesul său, declara: „Cred că beneficiile muncitorimii pot fi obținute mai degrabă prin realizarea unor reforme constructive decât prin a le spune că numai o revoluție îi poate ajuta“. Aspectele socialiste, cât și cele liberale, ale Partidului Social-Democrat au fost influențate de simpatiile duale ale liderului Hjalmar Branting, ce au determinat Partidul Social-Democrat să păstreze unele prerogativele capitalist-tradiționale. Din acest motiv social-democrații au reprezentat pentru suedezi un partid capabil și demn de a conduce statul. Ei au fost capabili să asigure cooperarea cu capitaliștii, cu liberalii, de altfel la începutul secolului al XIX-lea trebuind să se alieze pentru a cimenta stabilitatea democratică.

Printre primele realizări ideologice ale PSD suedez (la începutul secolului al XX-lea) se apreciază redefinirea „socializării“: de la „proprietatea comună asupra mijloacelor de producere“ la „influența democratică asupra economiei“ debutând ca o coaliție socio-liberală. PSD suedez ar putea defini socialismul ca un produs politic și economic al democrației, a putut întemeia coaliția, a putut inova și guverna, spre deosebire de alte partide social-democrate europene care au eșuat în favoarea regimurilor de dreapta. Politica social-democraților suedezi s-a bazat pe solidaritatea membrilor săi. La Congresul Social-Democrat din 1932 se afirma: „Partidul nu dorește să sprijine și să ajute clasa muncitoare în defavoarea altora“ — „cetățenii ce promovează progresul“ sub capitaliști, obținând un avantaj statistic.

Promovarea *Folkhemmet* drept casă a socialismului a asigurat susținerea modelului social-democrat sub sloganul „Casa oamenilor“ (poporului). Principiul de bază al modelului se referă la includerea întregii populații într-un sistem în care să se regăsească, să se bucure de beneficiile protecției sociale. Scopul principal al politicii „casa oamenilor“ este eradicarea sărăciei, promovarea solidarității și egalității. Modelul suedez „a fost într-o mare măsură copilul-minune al oamenilor de bună credință“¹¹. El este caracteristic și demonstrează că o națiune mică face față competiției internaționale numai prin resursele umane. Iar productivitatea optimă este obținută doar dacă statul asigură individului și familiei un nivel optim al bunăstării.

La întrebarea dacă mai este actual modelul suedez și dacă ar mai putea să se realizeze acest model în vreo altă țară sau chiar în Suedia — răspunsul ar fi că din punct de vedere istoric, al istoriei economice, dar și politice, el este instructiv. Aceasta este de fapt o contradicție în termeni — modelul suedez are caracteristici tipic naționale, care nu ar putea fi reproduse în alte circumstanțe. Aici trebuie să avem în vedere faptul că acesta a fost pus în practică la sfârșitul anilor '30, anul 1938 a fost primul câștig electoral notabil al SAP și se baza pe entuziasmul și capacitatea unor intelectuali și economiști suedezi: Wigforss, Gunnar Myrdal, Alva Myrdal, Rudolf Meitner, Gosta Rehn.

În stadiul de început modelul suedez se caracteriza pe o aplicare a pârghiilor economice oferite de Keynes, chiar înaintea apariției cărții acestuia *Teoria generală a mâinii de lucru, dobânzii și a banilor*, dar mai apoi, în Suedia, SAP a inițiat cea mai ambițioasă încercare de a remodela capitalismul din interiorul său.

¹¹ Sven Otto, Littorin, *op. cit.*, p. 29.